

Muziekgebouw

SERIE WERELDMUZIEK / SERIE NIEUW ENSEMBLE

ZA 2 APR 2016 / 20.15-22.00 UUR / GROTE ZAAL

DUUR: CA. 40 MINUTEN VOOR DE PAUZE

CA. 40 MINUTEN NA DE PAUZE

19.15-19.45 / FOYERDECK 1 / INLEIDING

JOËL BONS, ARTISTIEK LEIDER VAN HET NIEUW ENSEMBLE, IN GESPREK MET SARANGI-
SPELER DHRUBA GHOSH EN DE COMPONISTEN SHIH-WEI LO EN CHING-WEN CHAO.

NIEUW ENSEMBLE + DHRUBA GHOSH

Het pad van Boeddha

DOUBLE BILL

Nieuw Ensemble

Ed Spanjaard dirigent

Frank Brakkee altviool

Anna voor de Wind klarinet

Harrie Starreveld fluit

Ernest Rombout hobo

Anna voor de Wind klarinet

Lars Wouters van den Oudenweijer klarinet

Jonathan Reeder contrafagot

Peter Hoeben hoorn

Gertjan Loot trompet

Koen Kaptijn trombone

Hans Wesseling mandoline

Helenus de Rijke gitaar

Ernestine Stoop harp

Mark Toxopeus piano

Jasper Berben keyboard

Herman Halewijn slagwerk

I-Han Fu slagwerk

Emi Ohi Resnick viool

Angel Gimeno viool

Frank Brakkee altviool

Charles Watt cello

Rob Dirksen contrabas

Dhruba Ghosh

Dhruba Ghosh sarangi

Niti Ranjan Biswas tabla

Julia Ohrmann tanpura

PROGRAMMA

Giacinto Scelsi (1905-1988)

Kya (1959) voor klarinet en ensemble

Shih-Wei Lo (1985)

...Toward Anātman (2016; wereldpremière) *

I. Dukkha (suppressing)

II. Ksana (looming)

III. Saṃsāra (switching)

IV. Toward anātman...?

Ching-Wen Chao (1973)

Dark Light (2016; wereldpremière) voor altviool en ensemble **

Jonathan Harvey (1939-2012)

Wheel of Emptiness (1997)

PAUZE

Dhruba Ghosh, Niti Ranjan Biswas, Julia Ohrmann

Indiase raga's

*) mede mogelijk gemaakt door een beurs van de American Composers Forum met fondsen van de Jerome Foundation

**) mede mogelijk gemaakt door de National Culture and Arts Foundation Taiwan

TOELICHTING

Muziek die geïnspireerd is op geloof lijkt een vanzelfsprekend gegeven. Het Christendom heeft zijn duidelijke voorbeelden – van het Gregoriaans tot composities van belijdende gelovigen als Johann Sebastian Bach, Olivier Messiaen en Arvo Pärt. Stabat maters, Requiems, Passies, alle in meerdere vormen en maten: de westerse muziekgeschiedenis omvat het hele spectrum van gezongen gebeden en muziek die rituelen begeleidt, tot werken die uitdrukking geven aan de geloofsovertuiging van de componist en zijn publiek. Het wordt een andere zaak wanneer het gaat om het Boeddhisme, de leidraad van de muziek in dit concert.

Er gaapt een wereld van verschil tussen de vaak luidruchtige begeleiding van boeddhistische rituelen in Azië en de verheven manier waarop westerse componisten gewoonlijk omgaan met rituele muziek. Terwijl het leven en lijden van Christus is vastgelegd in verhalen en teksten die verweven zijn met de cultuur waaruit ook onze muziek is voortgekomen, bieden leven en werken van Boeddha minder herkenbaar houvast voor composities. Bovendien, en dat is van belang voor dit concert, hebben componisten als Giacinto Scelsi en Jonathan Harvey het Boeddhisme omarmd vanwege de filosofische diepgang. Die vindt uitdrukking in de gespeelde werken, respectievelijk *Kya* en *Wheel of Emptiness*.

Jonathan Harvey heeft vaak gesproken en geschreven over het verband tussen het Boeddhisme en muziek. Centraal in het Boeddhisme staat volgens hem het begrip 'leegte'. 'Het is moeilijk te begrijpen en uit te leggen', zegt hij in een interview met de Britse musicoloog Daniel Jaffé. 'Het betekent dat zaken geen autonoom bestaan hebben. Vanuit Boeddhistisch oogpunt is er niets dat autonoom en in zichzelf bestaat, maar alles bevindt zich in een veranderende staat van onbestendigheid.' Volgens Harvey maakt muziek het vluchtige karakter van de werkelijkheid beter duidelijk dan woorden. Muziek laat zien hoe de geest werkt, schrijft hij in *Music, Ambiguity, Buddhism*: 'We zien hoe structuren in een "geestelijke ruimte" opgebouwd worden; en tegelijkertijd realiseren we ons dat het uiteindelijk lege abstracties zijn, die alleen nog vastgehouden worden in de herinnering: het zijn projecties van de geest. Muziek beweegt tussen die twee niveaus heen en weer. We projecteren op de klanken, en we realiseren ons dat we op de klanken projecteren. Die tweeledige natuur van muziek is vrijwel identiek aan het tweeledige karakter van de werkelijkheid: dat van de uiterlijke verschijningsvorm, en het begrip dat die vorm niet meer is dan schijn, leegte. Dat besef is de kern en het hart van Boeddhisme.'

Muziek mag dan een goede afspiegeling zijn van dit Boeddhistische basisprincipe, het is vaak in improvisatie dat het uitdrukking vindt. Muzikale gedachten komen ter plekke op, worden even aangeroerd en zijn weer verdwenen. Dit concert plaatst Indiase raga's, waarin improvisatie een belangrijke rol speelt, naast werken van componisten die het Boeddhistische gedachtegoed toegedaan zijn. Het zijn twee kanten van één filosofische medaille. Zowel Dhruva Ghosh als de vier componisten zijn door het Boeddhisme beïnvloed, ieder op een eigen manier. De Taiwanese componisten Ching-Wen Chao en Shih-Wei Lo zijn uitgekozen om een nieuw stuk voor het Nieuw Ensemble te schrijven vanwege hun verwantschap met het thema. Daarnaast is Ching-Wen Chao leerling van Harvey geweest en was Shih-Wei Lo op zijn beurt leerling van Ching-Wen Chao.

Giacinto Scelsi *Kya*

De Italiaanse componist Giacinto Scelsi was een absolute eenling in zijn opvattingen over muziek, en in de muziek die hij schreef. Na een studie bij Walter Klein (een leerling van Arnold Schönberg) maakte hij lange reizen naar Azië, waar zijn belangstelling gewekt werd voor oosterse filosofieën, yoga en Boeddhisme.

Scelsi zag zichzelf in zijn Romeinse villa gesitueerd in het midden van twee culturele invloedssferen: 'Rome is de grens tussen Oost en West, ten zuiden van Rome begint het oosten, ten noorden van Rome het westen. De grenslijn loopt precies over het Forum Romanum. Daar woon ik, dat verklaart mijn leven en mijn muziek.'

Afgezien van wat jeugdfoto's zijn er geen afbeeldingen van hem bekend. Bij wijze van zelfportret verspreidde hij een tekening van een cirkel boven een horizontale lijn, een beeld dat wat hem betrof uitgelegd mocht worden als een zon die net boven de einder hangt, en als een onderstreepte nul. Die nul lijkt te wijzen op het Boeddhistische streven naar leegheid, het opheffen van alle tegenstrijdigheden om de uiteindelijke verlichting te bereiken.

Een uiting daarvan is in Scelsi's muziek terug te vinden in zijn concentratie op één toon. Het verhaal gaat dat hij na een langdurige zenuwzinking onafgebroken op de piano een toon bleef herhalen. Daarin lag het hele universum besloten. Wat anderen ascetisch en uiterst streng zou aandoen, was voor hem blijkbaar vol betekenis en lading. Die fascinatie voor één toon ligt ook ten grondslag aan *Kya* uit 1959. Hij begint ermee, komt er steeds op terug. Maar die ene toon is tegelijkertijd het startpunt voor omzwervingen van de soloklarinet en de omringende instrumenten. Die blijven soms dicht bij huis, benaderen de centrale toon heel dicht. Maar vaak verkennen ze exotische gebieden in meanderende lijnen. Om uiteindelijk toch weer bij die ene toon uit te komen.

Shih-Wei Lo ...Toward Anātman

Geboren in Taiwan componeert Shih-Wei Lo muziek voor akoestische instrumenten, stem, digitale media, interdisciplinaire samenwerkingen en nog veel meer. Muziek is voor hem een medium voor bespiegeling. Dat geldt ook voor het stuk dat hij voor het Nieuw Ensemble gecomponeerd heeft, ...Toward Anātman.

Shih-Wei Lo schrijft daarover: 'Mijn eerste gedachte was om het concept van anātman (Sanskriet voor 'geen ego') weer te geven door middel van een muzikale verhandeling. Het opgeven van de obsessie met het zelf wordt beschouwd als een manier om een einde te maken aan lijden. Tijdens het componeren werd het me duidelijk dat ik niet in staat was om mijn voornemen te verwezenlijken. Ik was verstrikt geraakt in een moeilijke, uitputtende geestesgesteldheid die het me onmogelijk maakte om een transcendent doorgronden van 'geen zelf' te benaderen. Daarom heb ik besloten een andere richting in te slaan door me te richten op wat ik ervaren heb in die pijnlijke situatie: mijn fysieke reactie, geestelijke agitatie, een psychologische verandering; samen vormden al die elementen mogelijk een onbewust verlangen om in de richting van anātman te bewegen in de hoop dat ik daarmee een einde kon maken aan die malaise.' Shih-Wei Lo was een van de winnaars van de Atlas Ensemble Composer's Competition. Zijn compositie *SoundScripts I-III* ging tijdens het Atlas Festival 2014 in het Muziekgebouw in première. Hij is een van de vijf componisten die genomineerd zijn voor de compositieprijs van de Gaudeamus Muziekweek in september van dit jaar. Momenteel studeert Shih-Wei Lo in New York.

Ching-Wen Chao Dark Light

De Taiwanese componiste Ching-Wen Chao schreef *Dark Light* voor altviolist Frank Brakkee van het Nieuw Ensemble. Het werk is gebaseerd op de compositie *Fan Tsang Lang* (Roeien op een brede woelige rivier) uit de Song dynastie (960-1279), een van de standaardwerken voor de qin, de Chinese citer.

De muziek, die als inspiratie diende voor Chinese landschapsschilderijen, beschrijft een geleerde die verstoten is door de keizer en in een bootje roeit op het punt waar de Xiao uitmondt in de Xiang. Om zich heen ziet hij rook, wolken en golven, soms kalm en soms in heftige beroering – hij ziet een land in chaos. In *Dark Light* bewegen pentatonische clusters snel heen en weer tussen de zwarte en de witte toetsen in alle registers. Zo proberen ze lichtdeeltjes in verschillende kleuren te vormen achter de partij van de altviool, alsof kleuren opgloeien in een schilderij gemaakt in grijstonen met Oost-Indische inkt. De altviool vormt de verbinding tussen deze rondvliegende deeltjes. Tegen het einde drijven altviool en ensemble uiteen in twee werelden, alsof de geleerde weer naar binnen keert in overpeinzing, terwijl de stormgolven hoog boven hem uit toeren.

Ching-Wen Chao studeerde aan de Stanford University in Californië bij Jonathan Harvey en Brian Ferneyhough. Ze schreef onder meer muziek voor het Arditti String Quartet, de California EAR Unit, het Taiwan National Symphony Orchestra, en leden van het ensemble eighth blackbird.

Jonathan Harvey Wheel of Emptiness

De muziek van de Britse componist Jonathan Harvey is vaak diep spiritueel van lading, zowel christelijk als Boeddhistisch. Zijn eerste opera, uit 1981, ging over het lijden van Christus. Het Nieuw Ensemble heeft veel met hem samengewerkt en tal van zijn stukken op het repertoire staan, waaronder het speciaal voor het ensemble en Irvine Arditti geschreven *Scena*.

Harvey schreef *Wheel of Emptiness* in opdracht van het Belgische Ictus Ensemble. Hij schreef in een toelichting: 'Het is een poging om vloeiende, bijna chaotische, muziek in overeenstemming te brengen met koele, geïsoleerde klankobjecten – twee componenten die niet onderling verbonden zijn, maar in herhalende patronen blijven terugkeren. "Subjectieve" en "objectieve" aspecten staan tegenover elkaar, maar worden uiteindelijk overstegen.' Het is een spectraal werk waarin microtonale intervallen voorkomen. 'Die worden ondersteund door een sampler in het ensemble, die de spectrale klanken produceert, meestal in almaar rondwentelende golven. Ik had steeds het Boeddhistische concept van "leegte" in gedachten.'

Dhruba Ghosh, Niti Ranjan Biswas, Julia Ohrmann Indiase raga's

De Noord-Indiase raga's zijn een eeuwenoud genre van hofmuziek. Het is modale muziek: elke raga heeft een eigen schaal van tonen die gebruikt worden in de melodievorming. Die toonschaal drukt ook een gevoelswaarde uit, die vaak gekoppeld is aan een bepaald uur of deel van het etmaal.

Een raga bestaat doorgaans uit drie delen: een langzame geïmproviseerde introductie in vrij ritme met alleen begeleiding van een instrument dat de basistonen van het betreffende stuk speelt, een overgang waarin de tabla's (een set van twee trommels die met de vingertoppen en de palm van de hand bespeeld worden) hun intrede doen, en een razendsnel slotdeel waarin de structuur bepaald wordt door cycli van vaststaande ritmische patronen.

Dhruba Ghosh wordt beschouwd als de belangrijkste bespeler van de sarangi, een Indiaas strijkinstrument met een rijke klank, die qua timbre en expressie de menselijke stem benadert. Net als de sitar heeft de sarangi resonantiesnaren, die de gespeelde noten galm en diepte geven. Anders dan de viool wordt de sarangi rechttop bespeeld; de nagelriemen glijden langs de drie melodiestrangen met als gevolg een heel vloeiende doorgaande melodische speelstijl met veel glissando's.

Over de rol van Boeddhistische filosofie in zijn muziek heeft Dhruba Ghosh het volgende te melden: 'Het Pad van Boeddha ligt vervat in een eenvoudige zegswijze: observeer jezelf. De Waarheid van het Bestaan komt alleen aan het licht indien er geen of nauwelijks verstoring optreedt door het Geheugen, indrukken uit het verleden of overblijfselen uit een vorig leven (als je in reïncarnatie gelooft). Klassieke muziektradities, zowel uit het oosten als het westen, zijn gebouwd op een complex van muzikale en esthetische symbolen die betekenis hebben voor ingewijden, een betekenis die niet in woorden uitgedrukt kan worden. In oosterse tradities is improvisatie (een muzikale gedachtegang die zich openvouwt als een bloem) een onmisbaar onderdeel van een uitvoering. Aan het vermogen van de artiest om zich natuurlijk en spontaan uit te drukken binnen de regels van de traditie is zijn individuele kracht af te lezen. Dat individualisme, om bij het thema het Pad van Boeddha te blijven, is gebaseerd op de kracht van zelfreflectie tijdens het musiceren. De artiest opent zijn geest voor alles wat er maar in zijn bewustzijn opkomt, een veelheid aan emoties in alle schakeringen, en geeft zichzelf bloot aan het publiek dat tegelijkertijd in een vergelijkbare staat van zelfreflectie verkeert. Het resultaat is een meditatieve gemoedsgesteldheid in alle aanwezigen, die los staat van ieder religieus of spiritueel systeem. Het is een individuele beleving, maar een waar iedereen die aanwezig is deel aan kan hebben.'

Tekst toelichting: René van Peer

BIOGRAFIEËN

Dhruba Ghosh wordt in India beschouwd als een van de grootmeesters van de sarangi. Als telg van meerdere generaties grote muzikanten draagt hij een eeuwenoude muzikale traditie mee, waarvan Bombay de bakermat is. Hoewel Dhruba Ghosh zijn traditie in ere houdt door ze te verspreiden, staat hij ook open voor hedendaagse westerse klanken. Met zijn kennis, begrip en waardering voor hedendaagse westerse muziek bouwt hij een brug tussen de westerse moderniteit en het eeuwige India. Dhruba Ghosh is vaste bespeler van het Atlas Ensemble, dat westerse en niet-westerse musici en hun instrumenten verenigt. In november 2016 gaat tijdens de Cello Biënnale een nieuw werk voor het Atlas Ensemble in première, *Nomaden*.

www.dhrubaghosh.com

Niti Ranjan Biswas, geboren in Bangladesh, is een tablaspeler en percussionist die traditie en creativiteit tot uiting brengt in muziek. Niti is een prominent lid van twee van de meest innovatieve muziekprojecten van Europa: Drums United en Jungle Warriors. Niti geeft regelmatig les aan de Conservatoria van Amsterdam en Rotterdam.

www.nitiranjana.com

Ed Spanjaard is sinds 1982 vaste dirigent van het Nieuw Ensemble. Daarnaast is hij regelmatig gastdirigent bij het Koninklijk Concertgebouworkest, de Nederlandse radio-orkesten en het Nederlands Kamerkoor. Hij dirigeerde bij de Münchner Philharmoniker en was ook werkzaam bij de Staatskapelle Weimar, het Deens Nationaal Symfonie Orkest, de Opéra van Lyon, Ensemble Intercontemporain (Parijs), Ensemble Modern (Frankfurt) en KlangForum Wien. Als gastdirigent van het Orkest van de 18e Eeuw voerde hij in 2013 met veel succes de semi-concertante versie van *Così fan tutte* uit en kreeg hij voor de uitvoering van *Ein deutsches Requiem* afgelopen maand met het Scottish Chamber Orchestra lovende kritieken. Sinds september 2012 is Ed Spanjaard tevens hoofddocent orkestdirectie aan het Conservatorium van Amsterdam.

www.edspanjaard.nl

Foto: Maas Fopma

Anna voor de Wind (1986) rondde in 2010 haar masteropleidingen klarinet en basklarinet cum laude af aan het Conservatorium in Amsterdam en ontving in 2011 de master in moderne muziek aan de Hochschule Frankfurt. Ze deed werkervaring op als freelancer en werkte onder andere met Askol|Schönberg, de Veenfabriek en Ensemble Modern. In de zomer van 2010 speelde ze op uitnodiging met het Nationaal Jeugd Orkest waarvoor ze nauw samenwerkte met componist Mark-Anthony Turnage die een solostuk voor haar schreef. Momenteel is Anna lid van het Nieuw Ensemble, Looptail en Amsterdam Collage Ensemble.

Altviolist **Frank Brakkee** (1965) is sinds 1993 aan het Nieuw Ensemble verbonden. Hij studeerde aan het Utrechts Conservatorium, studeerde in 1992 cum laude af en kon gelijk aan de slag bij het Radio Filharmonisch Orkest, waar hij nu solo-altist is. Het symfonische werk wisselt Frank af met kamermuziek en ensembles. Naar aanleiding van een concert in Shanghai werd hij door Ching-Wen Chao uitgenodigd om in 2012 in Taipei (Taiwan) een solo recital en masterclasses te komen geven. Daar ontstond het idee voor een werk voor altviool en ensemble, dat half maart 2016 werd voltooid.

foto: Kadir van Lohuizen

Het **Nieuw Ensemble** is opgericht in 1980. De basisbezetting bestaat uit twaalf musici, tokkelinstrumenten behoren tot de vaste kern. Het ensemble heeft een geheel eigen repertoire van ongeveer zevenhonderd stukken. Onder leiding van chef-dirigent Ed Spanjaard heeft het Nieuw Ensemble zich ontwikkeld tot een internationaal toonaangevend ensemble voor hedendaagse muziek. In 1998 werden het ensemble en artistiek leider Joël Bons onderscheiden met de Prins Bernard Fonds Muziekprijs vanwege de 'uitgesproken avontuurlijke en speelse programmering die letterlijk en figuurlijk als grensoverschrijdend kan worden betiteld'. Het ensemble onderneemt een grote diversiteit aan activiteiten en geeft concerten over de hele wereld. Het Nieuw Ensemble ontvangt een meerjarige subsidie van de Gemeente Amsterdam en is ensemble in residence bij het Conservatorium van Amsterdam.

www.nieuw-ensemble.nl

VERWACHT

SERIE WERELDMUZIEK / SERIE OUDE MUZIEK

VR 6 MEI 2016 / 20.15 UUR / GROTE ZAAL / 20.15 UUR

ZEFIRO TORNA + VOCALCONSORT BERLIN + GHALIA BENALI

De allegorie van het verlangen

Het Hooglied, een van de boeken in het Oude Testament, heeft vele componisten en dichters geïnspireerd. Niet alleen in het westen, ook in de Arabische wereld. De soms ronduit erotische woorden van liefde en verlangen spreken in Oost en West tot de verbeelding. Het Belgische ensemble Zefiro Torna gaat met Vocalconsort Berlin en de Tunesische zangeres/kunstenares Ghalia Benali in een sprankelend programma op zoek naar de diepere verbanden tussen devotie en sensualiteit.

SERIE NIEUW ENSEMBLE / DONDERDAGAVONDSERIE

DO 12 MEI 2016 / 20.15 UUR / GROTE ZAAL / 20.15 UUR

NIEUW ENSEMBLE

Loevendie, De Vries, Roukens en Bulsink

Drie generaties vooraanstaande Nederlandse componisten komen in dit concertprogramma samen. De eclectische muziek van Theo Loevendie (1930), Joey Roukens en Wilbert Bulsink (beiden uit 1982) kent invloeden uit de jazz, pop en Afrikaanse muziek. Dit contrasteert met de ernst van Klaas de Vries' (1944) omvangrijke compositie *Ghaf*, dat het midden houdt tussen een installatie en een muziekwerk.

SEIZOEN 2016-2017 / SERIE WERELDMUZIEK

Traditie en vernieuwing in een serie waarin genres zich vermengen tot nieuwe vormen die passen bij onze tijd: de Indiase sitar in een moderne elektro-jazz setting, Chinees en westers slagwerk in alle soorten en maten naast elkaar op het podium, nostalgische maar toch frisse fadomuziek en esoterische levenslessen van Paulo Coelho op geraffineerde wijze verklankt.

vr 30 sept 2016

Ju Percussion

Slagwerksensatie uit Azië

vr 4 nov 2016

Ute Lempier

The 9 Secrets

za 8 okt 2016

Anoushka Shankar

Land of Gold

zo 11 dec 2016

Ana Moura

zo 16 okt 2016

António Zambujo

Ana Moura foto: Isabel Pinto

